

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ І СЬОГОДЕННЯ

I. V. Mitina

Розглядається ефективність технології формування критичного мислення, зокрема власний досвід автора щодо розвитку словесно-логічного та образного мислення на уроках української мови. Подано зразок конспекту уроку.

Ключові слова: критичне мислення, урок української мови, ефективність навчання, технологія

Митина И. В. Критическое мышление и современность

Рассматривается эффективность технологии формирования критического мышления, в частности собственный опыт автора по развитию словесно-логического и образного мышления на уроках украинского языка. Дан образец конспекта урока.

Ключевые слова: критическое мышление, урок украинского языка, эффективность обучения, технология

Mitina I. V. Critical Thinking and the Present Time

Paper considers the efficiency of critical thinking technologies, particularly, the author's own experiences on the development of verbal, logical and creative thinking at the lesson of Ukrainian language. A sample of lesson summary is given, too.

Keywords: critical thinking lesson, Ukrainian language learning efficiency, technology

Початок ХХІ століття означений складним пошуком нової філософії виховання та навчання дітей і юнацтва. Її стрижень – розвивальна життєтворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка прагне до саморозвитку, здатна самостійно, незалежно будувати свою долю, стосунки зі світом, реалізувати життєве призначення через власний вибір.

Добром знаком нашого часу є те, що саме сьогодні освітня система прагне розвивати мислення дітей. Демократія не виникає сама по собі, а демократизація суспільства не відбувається без участі кожного. Школа – модель суспільства, зміни в освіті повинні бути кардинальними, бо ми, учителі, формуємо майбутнє. Нам, педагогам, часто здається, що ми володіємо ключами від знань і що саме ми маємо передати знання дітям, вдало і старанно все пояснивши, розтлумачивши, що саме це і є сучасна школа чи гімназія. Чим більше нових дисциплін, чим досконаліша оргтехніка в класі і чим сумлінніший учитель, тим кращий заклад і розумніші діти в ньому. Але життя змінилось так, що нині школа – не монополіст знань.

Часто зустрічаються судження про дуже якісну радянську школу. Але у цьому випадку чомусь акцентують увагу

на тому, як учили, а не як учились. Нам слід бути самокритичними. Говорячи про те, що раніше, стоячи перед класом, учитель завжди був бездоганний, завжди мав готовий конспект до уроку, завжди знов єдино правильне трактування тієї чи іншої теми, завжди міг показати свій інтелект – не слід забувати, що одночасно з цим учням не дозволялося мати своє судження, учень не міг виявити свій інтелект повною мірою. Працював тільки авторитаризм. Мабуть, тому сьогодні деякі наші вчителі бояться своїх учнів-інтелектуалів, бо не завжди готові до їхніх енциклопедичних знань. Ми всі з вами чудово пам'ятаємо відомий вислів, що «на 5 знає Бог, я, учитель, знаю на 4, а ти, учень, – на 3». І з цим важко було боротися. Але добре, що наше сьогодення змогло внести корективи. І добре те, що за наявності багатьох технологій, у нас з'явилася можливість долучитися до технології критичного мислення.

На перший погляд, ніби намагаємося стояти осторонь будь-якої критики. Але ж у відкритому демократичному суспільстві вміння критично мислити визначальне. Адже люди, які критично мислять, менше піддаються впливовій й мають більш захищеною систему поглядів. То що ж таке критичне мислення?

Критичне мислення – це складний ментальний процес, який починається із залучення інформації і завершується при-

йняттям рішення. Критичне мислення – процес розгляду ідей з багатьох точок зору відповідно до їхніх змістових зв'язків та порівняння з іншими ідеями. Критичне мислення – це не об'єкт вивчення, а результат навчання. Тому ми можемо виділити ознаки, які відповідають людині, що критично мислить:

- Здатність сприймати думки інших критично. Людина виявляє здатність прислухатися до думок інших, оцінювати її аналізувати їх щодо розв'язання поставленої проблеми.

- Компетентність. Людина виявляє прагнення до аргументації прийнятої нею рішення на основі життєвого досвіду, фактів з життя та знання справи.

- Незалежність думок. Людина прислухається до критики на свою адресу, може протиставити свою думку думкам інших або не погодитися з групою.

- Допитливість. Людина виявляє вміння проникнути в сутність проблеми, глибину інформації.

- Здатність до діалогу та дискусії. Людина вміє вести діалог та дискутувати, тобто вислухати думку інших, з повагою ставитися до цих думок, переконливо доводити свою позицію, толерантно поводити себе під час проведення дискусії [8, с.126–127].

Серйозним недоліком у навчально-виховному процесі є нав'язування дітям своїх світоглядних норм, позицій, догм. Учень повинен мати право на власний світогляд, а мое завдання як учителя – давати інформацію і вчити дитину робити вибір. Нам, учителям, потрібно відкинути звичку навіть після широкої дискусії пропагувати єдино правильне рішення. Розглядаючи будь-яку проблему, необхідно забезпечити можливість для роздумів учнів, сумнівів, пошукувів істини.

Критично мислять ті, хто має свідомі та фундаментальні переконання, здатні самостійно аналізувати інформацію, робити власний вибір та надійно обґрунтовувати свої погляди. У загальноосвітній школі, особливо у старших класах, формуючи основи критичного мислення в учнів, важливо заливати їх до висловлення різних думок, поглядів щодо будь-якої навчальної проблеми. І разом із цим привчати до вміння робити власний вибір.

На уроці української літератури, наприклад, під час вивчення творчості Павла Тичини я даю учням завдання дослідити питання “Павло Тичина – все-світньо відомий поет чи зрадник власної музи?”. До речі, на сьогодні навіть серед літературознавців немає єдиної думки з цього питання. Як педагог, я мушу залишатися нейтральною стороною, не повинна поспішати з висновками, а повинна спрямовувати процес дискусії, заохочува-

ти учасників до висловлювання власної думки.

Іноді самі вчителі виключають можливість різних підходів до оцінювання тих чи інших явищ, знань, фактів. Наприклад, коли я сама ще навчалася, нам було запропоновано написати твір за повістю Панаса Мирного “Чіпка – борець за справедливість”. Отже, назва твору виключала навіть можливість іншої думки про цей трагічний образ.

Робота за технологією критичного мислення вимагає часу, уваги й мети, а викладання має бути чітким і зрозумілим. Необхідно виділяти достатньо часу для обміну думками. А методів і прийомів, які застосовуються при технології критичного мислення, чимало. Тому не будемо розглядати їх окремо, бо цю інформацію більш детально можна знайти в книзі А. Кроуфорда, В. Саула та інших [див.: 12]. Хотілося б зупинитися більш детально на умовах, які стимулюють учнів до критичного мислення:

1. Час. Учні повинні мати достатньо часу для збору інформації за заданою проблемою, її обробки, вибору оптимального способу презентації свого рішення.

2. Очікування ідей. Учні повинні усвідомлювати, що від них очікують висловлення своїх думок та ідей у будь-якій формі, їхній діапазон може бути необмежений, а ідеї – різноманітними.

3. Спілкування. Учні повинні мати можливість для обміну думками. Внаслідок цього вони можуть бачити свою значущість і свій внесок у розв'язання проблеми.

4. Цінування думок інших. Учні повинні вміти слухати й цінувати думки інших. При цьому вони мають усвідомлювати, що для знаходження оптимального розв'язання проблеми дуже важливо вислухати всі думки кола зацікавлених людей, щоб мати можливість сформулювати власну думку, яка може бути скоригована «колективною мудростю».

5. Віра в сили учнів. Учні повинні знати, що їм можна висловлювати будь-які думки, мислити поза шаблоном. Вони мають бути впевнені, що можуть внести свою «цеглинку» у зведення «будинку», яким є розв'язання проблеми.

6. Активна позиція. Учні повинні займати активну позицію в навченні, отримувати справжнє задоволення від здобування знань. Це викликає у них прагнення мислити критично [16, с. 94].

Із власного досвіду можу стверджувати, що саме технологія критичного мислення тісно переплітається з дослідницькою стратегією навчання, що, в цілому, дозволяє вчителям «вирощувати» юних науковців. Багато є скептиків, які стверджують, що займатися науковою з молодши-

ми учнями не потрібно – це не дає ніяких результатів. Але я переконана, щоб досягти високих результатів у старшій школі, необхідно починати з малечкою. Так, звичайно, юним дослідникам допомагають і вчителі, і батьки. Але навіть дорослі, які захищають кандидатські роботи, мають своїх наукових керівників.

Підростаючи, учні набувають ще більших знань і досвіду в середній школі. Навчаючись у старших класах, мають змогу захищати дослідження вже на обласному та всеукраїнському конкурсі-захисті МАН.

Звичайно, наукова робота вимагає колосальних зусиль, багато задіяного часу як від учня, так і від учителя. Не всім хочеться чити дитину азам дослідницької праці, але це перш за все для учителя є великим кроком у самоосвіті. Я в цьому переконалася на особистому досвіді, працюючи в МАН з 1996 року. Треба горіти разом з дитиною – і тоді результати будуть нагородою і вам, і вашим учням (маю близько ста призерів обласного конкурсу – захисту МАН та майже двадцять – всеукраїнського рівня). Ще В. А. Жуковський зазначав, що «людина полетить не завдяки силі своїх м'язів, а завдяки силі свого розуму».

Тому на підтвердження всього вище сказаного, мені б хотілося як зразок подати урок української мови в 9 класі, на прикладі якого можна простежити й розвиток критичного мислення, і розвиток навичок дослідницької роботи.

Тема: Поняття про відокремлені члени речення

Мета: дати учням поняття про відокремлення, акцентувати їхню увагу на основних випадках відокремлення; навчити учнів знаходити відокремлені члени речення в тексті, формувати вміння правильно вживати та іntonувати; узагальнити й систематизувати знання учнів про просте ускладнене речення;

розвивати і вдосконалювати словесно-логічне та образне мислення, творчу художню уяву, зв'язне мовлення;

виховувати любов і повагу до краси української пісні, до мистецького надбання рідного краю.

Обладнання:

1. Записи пісень у виконанні Н. Матвієнко.
2. ТЗН (мультимедійна система).
3. Роздатковий матеріал.
4. Виставка літератури.
5. Словники (етимологічний, тлумачний, власних імен).
6. Мікрофон.
7. Куточок, обладнаний для інтерв'ю.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу з елементами критичного мислення.

Епіграф: Якби Україна могла співати, вона б співала голосом Ніни Матвієнко (І. Миколайчук).

Хід уроку

- **Організаційний етап**
- **Вступне слово вчителя:**

Рада вітати всіх присутніх на святі зустрічі з його величністю – СЛОВОМ. Коштовний словесний вінок з сонцесяйної рути-м'яти, запашного любистку, багряних маків та блакитного барвінку так личить найдорожчому скарбові для кожної людини – рідній мові. У її володіннях багато незвіданого, казкового, таємничого, що чекає на своїх дослідників. Перед нами гостинно відчиняє двері поважний пан СИНТАКСИС. Що йому підвладне в мовному палаці?

• *Аутотренінг:*

А щоб краще працювалося, налаштуємо себе на активну роботу за допомогою аутотренінгу. Прошу повторювати за мною: "Я – учень. Я – особистість творча. Я думаю, аналізую. Я не боюся висловлювати свої судження. Помилувавшись, міркую далі. Я хочу знати".

– Діти, сьогодні ми з вами будемо працювати у творчих групах. Для цього нам необхідно обрати спікера в кожній команді, який у кінці уроку повинен буде підрахувати кількість зароблених бонусів за урок і висловитися, як працювали їхні групи в цілому.

(У кожній команді обирається спікер.)

ІІ. Етап перевірки виконання домашнього завдання

• *Робота за картками*

– А зараз по одному учню від кожної групи прошу підійти й отримати індивідуальне завдання.

Картка 1

Подане речення поширити однорідними членами речення

Українська пісня – щира, мелодійна, світла.

Картка 2

Подане речення ускладнити вставним словом

Є у піснях, певно, якась таємниця.

Картка 3

Подане речення ускладнити звертанням

Пробач мені, пісне, непрохані сльози.

• *Мікрофон*

– Що є предметом вивчення синтаксису?

(словосполучення й речення)

– А які види речень за будовою ви знаєте?

(прості та складні)

– Яке речення називається простим?

(те, яке має одну граматичну основу)

– Яка будова простого речення за наявністю головних членів?

(односкладне і двоскладне)

— А за наявністю другорядних членів речення?

(поширене чи непоширене)

— А чим можуть ускладнюватися прості речення?

(однорідними членами речення, звертаннями, вставними словами, словосполученнями, реченнями)

• **Гронування** (асоціативний кущ)

— А тепер давайте з усіх ключових слів ваших відповідей оформимо гроно до теми «Синтаксис»:

— Але, як бачите, наше гроно неповне, бо є знак питання. Цю прогалину ми повинні будемо заповнити протягом уроку.

А тепер давайте перевіримо, як справилися учні із завданням біля дошки.

(Перевіряємо роботу на картках).

ІІІ. Підготовка учнів до роботи на основному етапі

• **Самостійна робота** (спроектовані речення без розділових знаків)

Пісня – серце, душа і крила народу. Вона, витворена народом, пахне травневими дощами, синими льонами, материними руками. Пісня вихлюпє, здається, весь світ, потрясаючи нашу пам'ять.

— Ваше завдання: розставити розділові знаки в реченнях і пояснити їхнє вживання. (Діти списують текст, а потім кожна група пояснює по одному реченню).

— Отже, давайте зробимо підсумок: чим ці прості речення ускладнені? (Звертанням, однорідними членами речення, вставним словом, дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами.)

— Давайте знову звернемо увагу на гроно, яке ми створили на початку уроку. Чим ми можемо доповнити його? (Дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами):

— Як бачите, знак питання залишився, тому що дієприкметниковий і дієприслівниковий звороти – це відокремлені члени речення.

Отже, запишіть тему сьогоднішнього уроку: **"Поняття про відокремлені члени речення". А мета, яку ми повинні досягти, є в кожного з вас на партах.**

(Тема на слайді, а діти тим часом записують її у зошити)

— Ви, мабуть, звернули увагу, що ми з вами сьогодні весь час говоримо про пісню. І це неспроста. Епіграфом до нашого уроку є слова І. Миколайчука: "Якби Україна могла співати, вона б співала голосом Ніни Матвієнко".

Цю жінку не один десяток років знає їй шанує вся Україна, а голос Н. Матвієнко називають золотим. На її піснях духовно злагатилося не одне покоління людей. І сьогоднішній урок ми побудуємо на творчості народної артистки України, неперевершеної виконавиці українських пісень Ніни Митрофанівни Матвієнко.

ІV. Етап засвоєння нових знань і способів дій

• **Робота за підручником**

— Продовжуємо роботу. Відкрийте, будь ласка, підручники на с.94. Давайте опрацюємо теоретичний матеріал (учень зачитує правила).

— А зараз усно виконаємо вправу 221. Прочитайте завдання до неї.

Вправа 221. Прочитайте. Зверніть увагу на виділені комами слова, це – відокремлені члени речення. Зробіть висновок, які члени речення можуть відокремлюватися.

Найпотаємніших струн серця торкається українська пісня, задушевна, п'янка і ніжна. (Які слова виділено, яким членом речення вони виступають? **Означенням**).

Линуть і розлягаються пісні над світом, збуджуючи прекрасні почуття і благородні поривання. (Які слова виділено в цьому реченні, яким членом речення є ці слова? **Обстavиною**).

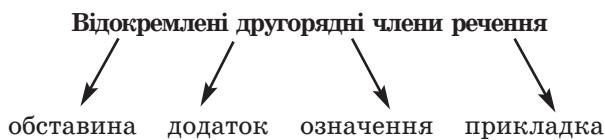
Усі в нашій родині, крім Петра, гарной залюбки співали українські народні пісні. (Будь ласка, називаємо, яким членом речення є відокремлення? **Додатком**)

Гордо звучить народна пісня, гімн рідного краю. (У цьому реченні які слова відокремлено, і яким членом речення вони є? **Прикладкою**).

— А тепер звірте свої відповіді з поданим після вправи теоретичним матеріалом.

Відокремлюватися можуть лише другорядні члени речення – означення, прикладки, обставини, додатки. Головні члени речення не відокремлюються.

У вимові відокремлені члени речення виділяються логічним наголосом і невеликими паузами. На письмі відокремлюються комами, іноді – тире (переважно у кінці речень).

V. Етап перевірки первинного розуміння

Отже, опрацювавши теоретичний матеріал, давайте заповнимо таблицю методом позначок. Вона є у кожного на парті

"\n/\n – знаю	" + " – нове	" - " викликає сумніви	"?" – бажання дізнатися в більших подrobiцах
Дієприкметниковий і дієприслівникової звороти. Другорядні члени речення	Відокремлені другорядні члени речення	Розділові знаки при відокремлених другорядних членах речення	Як розрізняти відокремлені означення й відокремлені прикладки

– Над тим, що у вас викликає сумніви і про що ви хочете дізнатися в більших подrobiцах, ми будемо працювати й на цьому уроці, і на наступних уроках теж.

Актуалізація та корекція опорних знань учнів:

– Подані речення ускладнити відокремленими другорядними членами і підкреслити їх.

1. *Ніна Матвієнко завжди була справжньою українкою, талановитою, вродливою, милою, дзвінкоголосою.*

2. *Вона, за винятком деяких обставин, не кривила душою, не лукавила.*

3. *Маючи від природи неперевершенні вокальні дані, Ніна Митрофанівна володіє унікальним талантом.*

Проблемні запитання:

1. Які розділові знаки поставили? (Коми при відокремлених означеннях, додатках, обставинах).

2. Для якого стилю мовлення характерні ці речення? (Художнього).

3. Яка логічна домінанта аналізованих речень? (Талант, Ніна).

4. Давайте з'ясуємо лексичне значення цих слів, звернувшись до словників.

1 група. Робота з етимологічним словником (походження слова талант)

Етимологія слова

Через старослов'янську мову слово "талант" запозичене з грецької мови. У залежності від часу й території його значення змінювалося, проте "талант" завжди був найбільшою й найдієнішою грошовою одиницею. Ця обставина, а також, мабуть, вплив іменника талан викликали появу переносного значення – "обдарованість", яке закріпилося в українській мові з другої половини XVIII ст. Отже, ми користуємося вторинним значенням цього слова.

2 група. Робота з тлумачним словником (дослідити значення слів "талант" і "талан").

Тлумачення слова

Талант – 1) видатні природні здібності; 2) людина з видатними природними здібностями.

Слово "талан" має первинне значення – "успіхи на полюванні" – "щаслива доля" – "природне обдарування". Це слово запозичене з тюркських мов, у яких "талан" – це здобич.

Отже, безталанний – нещасливий, обездолений; таланити – щастити, а талановитий – обдарований.

3 група. Ономасті (дослідити, що означає ім'я Ніна).

Ніна – одне із загадкових імен. До слов'ян воно примандривало десь із Кавказу, мабуть, від грузинів, які чи не найчастіше у світі називають своїх доночок саме цим ім'ям. Грузини ж, на думку вчених, запозичили його від ассирійців, бог урожаю яких мав наймення Нін (у грецькій мові Нінос). Ім'ям того бога чи, можливо, засновника його, зокрема, була названа й столиця держави Ніневією.

Прослідкуємо філософську домінанту творчості.

Вічність буття завжди вражає, наслідком є гармонія, тобто досконалість. Гармонія породжує красу, краса небезпечна, вона породжує талант, а талант не може існувати без творчості. Гармонія світу краси – пісня.

Отже, пісня – маленька проекція божественної гармонії. Саме такою талановитою співачкою і є Ніна Матвієнко.

V. Закріплення нових знань і способів дій

— Ой ти, коте, коточок!
Не ходи рано в садочок,
Не полохай дівочок,
Нехай зів'ють віночок.
— Діти, а це рядки з якої пісні? (Колискової).

— А хто найчастіше немовляті співає колискові пісні? (Матуся).

Найрідніша, найсвятіша для кожного на землі людина. І для Ніни Матвієнко голос матері нагадував каскади водопаду, звуки якого лилися, наче дзвін. (Звучить голос Ніни Матвієнко)

— Як затишно й тепло стало в кожного з нас на душі. Тож наступне завдання — написати твір-мініатюру "Мамина колискова", використавши відокремлені другорядні члени речення. Не забувайте про те, що твір повинен складатися не більше, ніж з 5-6 речень. (Зачитування творів учнями з виділенням тих речень, де є відокремлення). Три групи — три твори.

Зразки учнівських творів

4. Матуся, ніжна, мила, рідна. Пам'ятаю твою колискову. Схилившись наді мною, ти тихо люляла мені про гулів, котика. Сон, ніжно обіймаючи за плечі, маминим голосом нашпітував мені здоров'я і щастя, великих доріг у широкий світ. Усе хороше починається від материнської пісні, співаної над колискою.

5. Мама, матуся, матінка... Чую твою пісню. Ніжна й ласкова, вона пророкувала мені щастя й долю, заколихуючи своєю мелодійністю і красою. Багато слів чуємо ми протягом життя — приязних, пестливих, вишуканих. Та ніколи не будуть вони такими правдивими, як з уст матері.

6. Колискова пісня мами, ніжна квітка материнської любові полонить раз і назавжди. Вона, сповнена безмірної ласки, мандрує віками. Схиляючись над колисками, мами виливають у пісні глибинну мудрість і любов попередніх поколінь. Вона не змінюється й ніколи не зникне, бо ця пісня — саме життя.

VII Етап застосування знань і способів дій

— Ви добре, діти, справилися з цим завданням і написали чудові твори.

Я знаю, що дехто із вас по закінчення школи мріють стати журналістами і є спецкорами шкільної газети. Перед уроком вам було дано завдання взяти інтерв'ю у відомих людей, використовуючи обов'язково прості речення, ускладнені звертаннями, вставними словами, однорідними й відокремленими членами речення (На слайді: Інтерв'ю — це спільна творчість журналіста й людини, що дає

інтерв'ю. Інтерв'ю — один із живих, врахаючих жанрів журналістики.)

Отже, просимо першу групу представити свою роботу.

Інтерв'ю з Ніною Матвієнко

I група (інтерв'ю з Ніною Матвієнко)

Кореспондент. Пані Ніно, чи Ви часто відчуваєте, що Ваша конкретна пісня звучить особистою молитвою?

Ніна Матвієнко. Я вважаю, що коли співаю, цей скарб моїм стає, не чиомось. Навіть забиваю, де знайшла ту чи іншу пісню, вона просто сподобалася мені, тому що співзвучна з моїми міркуваннями, бажаннями, з моїм ставленням до життя.

Кореспондент. Ваше ставлення до того, що називається зараз українським шоубізнесом.

Ніна Матвієнко. А що я можу в цьому змінити? Бізнес є бізнес. Рекламують навіть дірку від бублика. Мені у свій час ніхто не допомагав. А тепер я не організовую собі концертів, мене запрошують. Наче пливу за течією.

Кореспондент. Тобто репутація працює на Вас.

Ніна Матвієнко. Так, репутація є, реклами — немає.

Кореспондент. Зараз про артистів заведено говорити: зірка, мегазірка... А як Ви відчуваєте своє місце в українському мистецтві?

Ніна Матвієнко. Я дуже скептично до цих ярликів ставлюся. Зірка, мегазірка... Справжні артисти цього не сприймають, повірте мені. А прикраси на лоба вішають бездарні. Піар, одне слово. Головне — мати Бога в собі й бути в голові.

Кореспондент. Дякую Вам, пані Ніно!

II група (інтерв'ю з учителем)

Кореспондент. Ірино Валентинівно, чим захоплює Вас українська пісня?

Ірина Валентинівна. Українська пісня захоплює мене своєю мелодійністю, чарівністю й ніжністю.

Кореспондент. А чи любите Ви співати?

Ірина Валентинівна. Звичайно, бо пісня – як жінка, найкраща та, котру любиш.

Кореспондент. А яка ваша улюблена пісня?

Ірина Валентинівна. "Світи нам, матінко"

Кореспондент. Може, заспіваете невеличкий уривок?

Ірина Валентинівна. Із задоволенням, але це ми зробимо з вами разом і трохи пізніше.

Кореспондент. Дякую!

VIII Етап підбиття підсумків уроку

– Урок наш підходить до кінця і я думаю, що пора надати слово нашим спікерам, які підраховували протягом уроку напрацьовані бонуси команди й висловляться, як працювали їхні групи в цілому. (Спікери говорять, а вчитель виставляє оцінки)

– Давайте ще раз пригадаємо, що ж таке відокремлені члени речення?

– Які члени речення бувають відокремленими?

– Тепер давайте повернемося до поставленої мети на початку уроку. Як ви вважаєте, чи виконали ми поставлені завдання перед нами?

IX Етап інформації про домашнє завдання

– Написати твір, використавши відокремлені другорядні члени речення. (Теми на вибір: "Пісня – душа народу", "Ставлення до української пісні в моїй родині").

Вивчити теоретичний матеріал, розміщений у підручнику (с. 93–94).

– Як я вам і обіцяла, зараз ми з вами заспіваємо разом пісню "Світи нам матінко", яку написали наші земляки Тамара Голобородько й Володимир Сліпак. І хочу, щоб сьогодні нас поєднала пісня й у ваших душах проросла зернина любові до пісні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антощук Є. В. Десять уроків чудової пам'яті: швидка психологічна допомога від української школи ейдетики / Є. В. Антощук. – К., 2003. – 80 с.: іл.

2. Боровик О. В. Сучасні технології вивчення української мови / О. В. Боровик // Українська література в загальноосвітніх школах. – 2003. – № 6. – С. 33–34.

3. Гайштут О. Г. Тренінг інтелекту школяра: учишь мислити, думати,

міркувати / О. Г. Гайштут. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002. – 308 с.: мал.

4. Голобородько Є. П. Урок рідної мови: сучасні підходи та технології / Є. П. Голобородько // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – Верес. (№ 1). – С. 20–22.

5. Гончарова Л. Формування і розвиток сучасного мислення на уроках словесності / Л. Гончарова // Рідна школа. – 2000. – № 5. – С. 32–33.

6. Гудзик І. Розвиток критичного мислення школярів у навчальній діяльності / І. Гудзик // Українська мова та література. – 2004. – Берез. (№ 10). – С. 3–7.

7. Давиденко О. М. Розвиток критично-го мислення на уроках мови і літератури / О. М. Давиденко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2005. – № 2. – С. 7–8.

8. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. – К., 2004. – 352 с.

9. Загашев И. Новые педагогические технологии в школьной библиотеке: образова-тельная технология развития критического мышления средствами чтения и письма / И. Загашев // Библиотека в школе. – 2004. – № 22. – С. 54–58.

10. Єфимова Т. Навчати мислити кри-тично / Т. Єфимова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – № 6. – С. 61–66.

11. Клименко В. Механізм творчості: чи можна його розвивати? [гол. ред. Л. Куричук]. – К., 2001. – 95 с.

12. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; Технології розвитку кри-тичного мислення учнів / [наук. ред. Пометун О. І.]. – К. : Видавництво «Плейда», 2006. – 237 с.

13. Нетрадиційні письмові роботи з мови як засіб формування творчого мислення // Педагогічна скарбниця Донеччини. – 2002. – № 2. – С. 57–60.

14. Омельяненко С. В. Навчання критич-ного мислення : методичні рекомендації до спецсемінару для студентів психолого-педа-гогічного факультету / С. В. Омельяненко. – Кіровоград, 2004. – 192 с.

15. Савченко О. Я. Барвистий клубок: Дивись, міркуй, відповідай: навчання і розва-ги / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 111 с.: іл.

16. Стіл Д. Методична система "Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів": Підготовка для проекту "Читання та письмо для розвитку критич-ного мислення" / Д. Стіл. – К. : Міленіум, 2001. – 162 с.

17. Фасоля А. Вчимося ставити запитан-ня: [Типи і види запитань: Програма "Читання та письмо для розвитку критич-ного мислення"] // Українська мова та літе-ратура. – 2004. – Трав. (№ 20). – С. 22–24.

Щитувати: Мітіна І. В. Критичне мислення і сьогодення/ І. В. Мітіна // Постметодика. – 2013. – № 6. – С. 25–31.

© І. В. Мітіна 2013. Стаття надійшла в редакцію 19.11.2013 ■